

تعارف، هنر اخلاق است

یکی از وجوه شناخت ما ایرانی‌ها تعارف کردن است. در مجامع عمومی و خصوصی این تعارف به عنوان یک اصل در رفتارهای ما وجود دارد، اما مدت‌هاست این مساله مورد نقد خود ما قرار گرفته و مدام می‌گوییم این خصوصیت ما ریاکارانه یا حتی دروغ است.

یکی از وجوه شناخت ما ایرانی‌ها تعارف کردن است. در مجامع عمومی و خصوصی این تعارف به عنوان یک اصل در رفتارهای ما وجود دارد، اما مدت‌هاست این مساله مورد نقد خود ما قرار گرفته و مدام می‌گوییم این خصوصیت ما ریاکارانه یا حتی دروغ است.

عده ای می‌گویند این تعارف کردن حتی موجب عقب ماندن انسان و از دست دادن منافع او می‌شود، اما هر چه سن انسان بالا می‌رود، تعارفات مرسوم اجتماع را بیشتر رعایت می‌کند و خیلی‌ها تعلق خاصی به رعایت آداب تعارف دارند. این گونه افراد تعارف کردن را یک عمل اخلاقی می‌دانند، درست خلاف نظر مخالفان تعارف که به خاطر تفسیرشان از این عمل که آن را ریاکارانه و دروغ می‌پندارند، آن را غیراخلاقی ارزیابی می‌کنند. به هر روی، این سوال منطقی است که آیا تعارف کردن عملی اخلاقی و درست است یا خیر؟

نشانه ادب اجتماعی

روزنامه لس آنجلس تایمز در گزارشی به تعارف ایرانیان پرداخته و نویسنده گزارش، صحنه تعارف دو مرد میانسال را برای حساب کردن پول یک بستنی به صحنه جنگ تشبیه کرده است، صحنه ای که برای ما بسیار اتفاق افتاده و رفتاری عادی است، یعنی کشمکش تعارفی برای حساب کردن پول، اما نکته این است که این دو نفر در تهران یا اصفهان یا تبریز چنین نمی‌کنند، بلکه این تعارف مربوط به محله ای در کالیفرنیا، آمریکا است و آن دو ایرانی، مهاجرانی هستند که هنوز دست کم در مورد تعارف، سبک زندگی ایرانیان را دارند. این رفتار چنان درونی و ناخودآگاه است که تقریباً نسل‌های مختلف را در بر گرفته است. طبقه اجتماعی و میزان تعلق به سنت یا مدرنیته هم در این رفتار چندان تغییری ایجاد نمی‌کند. به همین علت هم رعایت نکردن آداب تعارف از نظر ما بی ادبی و نوعی رفتار غیراخلاقی محسوب می‌شود.

بسیاری از افرادی که منتقد تعارفات ایرانیان هستند، آن را از زاویه محدودیت‌های تعارف مورد نقد قرار می‌دهند، یعنی تعارف را موجب محدود شدن خود می‌دانند و وادار شدن به عملی که الزاماً به آن تمایل ندارند. با این همه، بسیاری از ایرانیان اگر تعارف نکنند و نشوند ناراحت می‌شوند یعنی راحتی آنها در تعارف کردن و تعارف شنیدن است. در اینجا تعبیر گزارشگر لس آنجلس تایمز جالب توجه است. او این رفتار ایرانیان را مانند هنر می‌داند یعنی نوعی هنر در رفتار روزمره و مراودات و معاشرت‌ها. در این گزارش آمده است، در دنیای تعارف که هنری ایرانی در رعایت اصول اخلاقی است، آدم‌ها با هم می‌جنگند تا بفهمند چه کسی قرار است صورت حساب را پرداخت کند. در این جنگ هر کسی می‌کوشد که خودش مبلغ را بپردازد، نه دوست یا همراهش. در فرهنگی که تاکید زیادی روی احترام به دیگران دارد، تعارف نوعی رقص کلامی است که حول محور همین احترام شکل گرفته است.

در بسیاری از موارد، تعارف تنها نمونه ای اغراق آمیز از احترام به وجود انسانی است. یک زن ایرانی ساکن آمریکا که وبلاگی دارد و در آن از فرهنگ فارسی می‌نویسد، می‌گوید: تعارف مثل مهمان نوازی افراطی جنوبی هاست. اگر در تگزاس زندگی کنید، رفتارهای زیادی خواهید دید که شباهت بسیاری به تعارف دارد. برخی آن را نوعی ریاکاری می‌دانند، اما تعارف دلپذیر و ظریف است. البته این مساله را نیز باید در نظر گرفت که تعارف اغلب معادلی در غرب ندارد. عموم غربی‌ها نمی‌توانند جواهرفروشی ای را پیدا کنند که وقتی مثلاً قیمت یک گردنبند الماس را می‌پرسند، فروشنده جمله ای همچون «قابل شما را ندارد» به کار ببرد، اما چنین مساله ای برای ایرانی‌ها بسیار عادی است.

روشن است تعارف در فرهنگ‌های دیگری جز ما نیز ممکن است وجود داشته باشد، اما تعارف در میان کسانی که از نظرگاه غربی در آداب اجتماعی افراطی هستند نیز به پای تعارفات ما نمی‌رسد.

پاسخ‌های غیرشفاف

این تعارفات تنها رویه ای اخلاقی و هنری نیست. برخی انتقادات به تعارفات ایرانی‌ها هم منطقی به نظر می‌رسد. برای مثال اگر تمایلات یا نیازهای ما را نشان ندهد و منجر به دروغ و لفاظی شود و ما را معذب و مخاطب ما را گمراه کند، نمی‌تواند همچنان مثبت و اخلاقی ارزیابی شود. ویلیام بیمن، نویسنده کتاب زبان، حکومت و قدرت در ایران می‌گوید: آمریکایی‌ها وقتی مهمان‌های ایرانی دارند با مشکلاتی روبه‌رو هستند چرا که آنها پیشنهاد می‌کنند برای مهمان‌شان چای بریزند و او می‌گوید نه. میزبان آمریکایی نیز پاسخ می‌دهد بسیار خوب و دیگر در پی ریختن چای برای مهمانش نیست. این در حالی است که مهمان ایرانی واقعا پاسخ منفی نبوده است.

مثال بیمن نشان می‌دهد که تعارفات می‌تواند در فضایی که از نظر فرهنگی متفاوت با ماست، به جای احساس ادب و احترام به شأن انسانی دیگر، موجب سوءتفاهم یا حتی آزار دیگران شود. تعارف از محترم شمردن دیگری و تکریم دوست و همراه می‌آید، اما اگر ما واقعا برای انسان و دوست و همراه خود ارزش قائل نباشیم، تعارف چیزی جز دروغ نیست و از سوی دیگر اگر رفتاری تعارف آمیز کنیم که به منزله ادب و احترام فهم نشود، نتیجه ای خوشایند برای دیگران ندارد. فارغ از این حالات تعارف

هنر انسان های مؤدب و محترم و در یک کلام هنر اخلاق است و مثل هر هنری سرشار از زیبایی است.
سهراب شکیب
دین و زندگی